

hicûl-bahşi'l-ilmî (Kahire 1963), *Muṣṭalahâtü'l-felsefe bi'l-luġati'l-Fransiyye ve'l-İnciliziyye ve'l-ʿArabiyye* (Kahire 1964; Zekî Necîb Mahmûd, Ebû'l-Alâ Affî ve Muhammed Sâbit el-Fendî ile birlikte), *Devrû'l-ʿArab fî tekvîni'l-fikri'l-ʾUrubbî* (Beyrut 1965; T trc. Muharrem Tan, *Batı Düşüncesinin Oluşumunda İslâm'ın Rolü*, İstanbul 2002), *Fi's-şî'ri'l-ʾUrubbîyyi'l-mu'âşır* (Kahire 1965), *el-Miṣâliyyetü'l-Almâniyye: Schelling* (Kahire 1965), *La problème de la mort dans la philosophie existentielle* (Kahire 1965), *La Transmission de la philosophie grecque au monde arabe* (Paris 1968), *el-Medresetü'l-Kürinâ'îyye* (Bingazi 1969), *el-Felsefetü'l-Kürinâ'îyye ev mezhebü'l-lezze* (Bingazi 1969), *Mezâhibü'l-İslâmiyyîn* (I-II, Beyrut 1971, 1973), *Târîhu'l-felsefe fî Libyâ, I: Karneades el-Kürinâ'î, II: Sûnisiyûs el-Kürinâ'î* (Bingazi 1971), *Histoire de la philosophie en Islam* (I-II, Paris 1972), *Medhal cedid ile'l-felsefe* (Küveyt 1975), *el-Ahlâku'n-nazariyye* (Küveyt 1975), *Târîhu't-taṣavvufi'l-İslâmî mine'l-bidâye ḥatte'l-karnî's-sânî* (Küveyt 1975), *Immanuel Kant* (Küveyt 1976), *el-Ahlâk 'inde'l-Kant* (Küveyt 1977), *Ḥumûmu's-şebâb* (Küveyt 1977), *Felsefetü'l-kânûn ve's-siyâse 'inde Kant* (Küveyt 1979), *el-Ḥur ve'n-nûr* (Küveyt 1979), *Quelques figures et thèmes de la philosophie islamique* (Paris 1979), *Felsefetü'd-dîn ve't-terbiye 'inde Kant* (Beyrut 1980), *Ḥayâtü Hegel* (Beyrut 1980), *Milenario de Avicenna* (Madrid 1981), *Mevsû'atü'l-müsteşrikin* (Beyrut 1984), *Mevsû'atü'l-felsefe* (I-II, Beyrut 1984, ek cilt: 1996), *Défense du Coran contre ses critiques* (Paris 1989), *Défense de la vie du prophète Muhammad contre ses détracteurs* (Paris 1990), *el-Felsefe ve'l-felâsife fi'l-ḥaḍâretü'l-İslâmiyye* (Tunus 1993), *el-Edebü'l-Almânî fî nişfi karn* (Küveyt 1994), *Felsefetü'l-kânûn ve's-siyâse 'inde Hegel* (Kahire 1996), *Felsefetü'l-cemâl ve'l-fen 'inde Hegel* (Kahire 1996), *Averroës; Ibn Rushd* (Paris 1998), *Sîretü ḥayâtî* (I-II, Beyrut 2000).

Tercüme: *et-Türâşü'l-Yûnânî fi'l-ḥaḍâretü'l-İslâmiyye: Dirâsât li-kibârî'l-müsteşrikin* (Kahire 1940), *Rûhu'l-ḥaḍâretü'l-ʿArabiyye* (Beyrut 1949, Hans Heinrich Schaeder'den), *el-İnsânü'l-kâmil fi'l-İslâm* (Kahire 1950, Hans Heinrich Schaeder ve Louis Massignon'dan; ayrıca Sadreddin Konevî'nin *Merâtibü'l-vücûd* adlı eserinden ilgili kısa bir bölüm ve İbn Kâdî Belbân'ın *el-Mevâkıf*'ü'l-ilâhiyye'sinin

neşri), *el-Ḥavâric ve's-Şî'a* (Kahire 1958, Julius Wellhausen'dan), *Maṣâdir ve teyyârâtü'l-felsefeti'l-mu'âşıra fî Fransâ* (I-II, Kahire 1964, 1967, J. Benrubi'den), *el-Vücûd ve'l-adem* (Beyrut 1965, Satre'dan), *Don Quixote* (Kahire 1965, Miguel de Cervantes Saavedra'dan), *İbn ʿArabî: Ḥayâtühü ve mezhebühü* (Kahire 1965, Miguel Asín Palacios'tan), *el-Fıraku'l-İslâmiyye fi's-şimâli'l-İfrîkî* (Bingazi 1969, Alfred Octave Bel'den), *Dirâsâtü'l-müsteşrikin ḥavle şîḥḥati's-şî'ri'l-Câhilî* (Beyrut 1979), *Ḥayâtü Lazzarillo de Tormes* (Madrid 1979), *Felsefetü'l-ḥaḍâre* (Beyrut 1980, Albert Schweitzer'den), *Târîhu'l-ʿâlem li-Urûsiyûs* (Beyrut 1981), *Risâle fi't-tesâmuḥ* (Beyrut 1988, John Locke'tan), *Trajediyyetü Sophokles* (Beyrut 1996), *Trajediyyetü Aeschylus* (Beyrut 1996), *La vie du prophète Muhammad l'Envoyé d'Allah* (Beyrut 2001, İbn İshak'ın *Sîre*'sinin Fransızca tercümesi), *Buḥûş fi'l-Mu'tezile ve ḥalkî'l-Ḳur'an* (Paris 2010, Carlo Alfonso Nallino'dan).

Neşir: *el-Müṣṣülü'l-ʿakliyyetü'l-Eflâtûniyye* (Kahire 1947); *Aristo 'inde'l-ʿArab* (Kahire 1947); *Manṭıku Aristo* (I-III, Kahire 1948, 1949, 1950); Ebû Hayyân et-Tevhîdî, *el-İşârâtü'l-ilâhiyye* (Kahire 1950); İbn Miskeveyh, *el-Ḥikmetü'l-hâlîde: Câvidân-ḥured* (Kahire 1952); Aristot, *Fennü's-Şî'r* (Kahire 1953), *Fi'n-nefs* (Kahire 1954), *el-Ḥaṭâbe* (Kahire 1959), *Fi's-semâ' ve'l-âşârî'l-ulviyye* (Kahire 1961), *eṭ-Tabî'a* (I-II, Kahire [?] 1965-1966), *Tıbbâ'u'l-hayevân* (Küveyt 1977), *Eczâ'ü'l-hayevân* (Küveyt 1977), *el-Ahlâk ilâ Niḳûmâḥûs* (Küveyt 1977); İbn Sînâ, *el-Burhân mine's-Şifâ'* (Kahire 1954), *ʿUyûnü'l-hikme* (Kahire 1954), *Fennü's-şî'r min Kitâbi's-Şifâ'* (Kahire 1965), *et-Ta'likât* (Kahire 1973); *el-Uşûlü'l-Yûnânîyye li'n-nazariyyâtî's-siyâsiyye fi'l-İslâm* (Aristo'ya nisbet edilen *Sırrü'l-esrâr* ve Eflâtun'a nisbet edilen *el-ʿUhûdü'l-Yûnânîyye* adlı eserlerin neşridir; Kahire 1954); *Eflâtun 'inde'l-ʿArab* (Kahire 1955); *el-Eflâtûniyye el-muḥdege 'inde'l-ʿArab* (Kahire 1955); İbn Seb'în, *Resâ'il* (Kahire 1956); İbn Fâtik, *Muhtârü'l-hikem ve meḥâsinü'l-ke-lim* (Madrid 1958); İbn Rüşd, *Telḥîşü'l-Ḥaṭâbe* (Kahire 1960); *İlâ Tâhâ Ḥüseyn fi 'idi milâdihi's-seb'in: Dirâsât mühdât min esdıkâ'ihî ve telâmizihî* (Kahire 1962); *Gazzâlî, Feḍâ'ihu'l-Bâtıniyye* (Kahire 1964); *Şürûḥ 'alâ Aristû meḥkûde fi'l-Yûnânîyye* (Beyrut 1971); *Resâ'il felsefiyye li'l-Kindî ve'l-Fârâbî ve*

İbn Bâcce ve İbn ʿAdî (Bingazi 1973); Ebû Süleyman es-Sicistanî, *Müntehabü Şivânî'l-hikme* (Tahran 1974); *Eflâtun fi'l-İslâm* (Tahran 1974); *Dirâsât ve nuşûş muḥakkaka fi'l-felsefe ve'l-ʿulûm 'inde'l-ʿArab* (Beyrut 1981); Huneyn b. İshak, *Âdâbü'l-felâsife* (Küveyt 1985); İbn Tufeyl, *Ḥayy b. Yaqzân* (Kahire 1995).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Bedevî, *Sîretü ḥayâtî*, Beyrut 2000, I-II; a.mlf., *Mevsû'atü'l-felsefe*, Beyrut 1984, I, 294-318; H. Daiber, *Bibliography of Islamic Philosophy*, Leiden 1999, I, 109-114; Abdüsettâr er-Râvî, "Abdurrahmân Bedevî (1917-)", *Mevsû'atü Beyti'l-hikme li-a'lâmi'l-ʿArab fi'l-ḳarneyni't-tâsi' 'aşer ve'l-ışrin*, Bağdad 1420/2000, I, 295-296; *Dirâsât ʿArabiyye ḥavle ʿAbdurrahmân Bedevî* (haz. Ahmed Abdülhalîm Atıyye), Beyrut 2002; Hamza Kâdî, *Menhecü dirâseti'l-felsefeti'l-İslâmiyye 'inde ʿAbdurrahmân Bedevî* (yüksek lisans tezi, 2010-2011), Câmîatü'l-Cezâir Külliyyetü'l-ülûmü'l-İslâmiyye; Roshdi Rashed, "In Memoriam: ʿAbd al-Rahmân Badawî: Philosophe et historien de la philosophie 1917-2002", *Arabic Sciences and Philosophy*, XIII, Cambridge 2003, s. 163-165.

M. CÜNEYT KAYA

BEDRÎ-i KEŞMÎRÎ

(بدری کشمیری)

Bedrüddîn b. Abdisselâm
b. Seyyid İbrâhîm Hüseyinî-yi Keşmîrî
(ö. 1001/1593'ten sonra)

Fars edebiyatı şairi,
tezkire yazarı ve mutasavvıf.

Hayatıyla ilgili bilinenler daha çok *Sirâ-cü's-sâliḥîn* ve *İskendernâme* adlı eserlerindeki kayıtlarla sınırlıdır. Araştırmacı Abdülganî Mirzayof, Bedrî'nin Keşmir'den Merv'e gittiği 961 (1554) yılını onun doğum tarihi olarak gösterir (*Vahîd*, sy. 132 [1353], s. 707). Çocukluğu Keşmir'de geçti. Önceleri Kübreyyye tarikatına intisap ettiyse de 960'ta (1553) hac niyetiyle çıktığı yolculuk sırasında Kandeher'da görüştüğü Mevlânâ Lutfullah'ın müridlerinden Hacı Nazar Ali Hucendî'nin tavsiyesiyle Merv'e geçerek Nakşibendiyye-Ahrâriyye şeyhi Hâce Muhammed İslâm Buhârî Cüybârî'nin halifelerinden Emîr Yûnus Muhammed Süfî'ye bağlandı. Kısa bir süre burada kalıp çilesini doldurdu. Şeyhinin ölümü üzerine 961'de (1554) Buhara'ya gitti. Burada Hâce Muhammed İslâm Buhârî'nin oğlu Hâce Kelân Saîdüddin Sa'd Cüybârî'nin müridi oldu. 987 (1579) yılında yazdığı *Sirâcü's-sâliḥîn*'de doğduğu şehri görmek isteğini dile getirmekle birlikte yaşlılığı sebebiyle Keşmir'e bu seyahatini yapamadı. Mâverâünnehir Emîri

Ebü'l-Gâzî Abdullah Bahadır Şeybânî adına *Zafernâme* adlı mesnevisini kaleme aldığı 1001 (1592-93) yılından sonra hayatıyla ilgili hiçbir kayda rastlanmadığına göre bu tarihlerde vefat ettiği söylenebilir. Şiirlerinde "Bedrî" mahlasını kullanmış olup orta seviyede bir şair kabul edilir. Gazelleri kaside niteliği taşımakta, özellikle *Sirâcû's-şâlihîn*'de yer alanlar ahlâkî mazmunlar içermektedir.

Eserleri. 1. *Mî'râcû'l-kâmilîn*. 981'de (1573) yazılan eser Hâce Saîdüddin Sa'd Cûybârî'nin menkıbelerini içerir. 2. *Ravzâtü'l-cemâl*. 983 (1575) yılında kaleme alınmış kaside, gazel ve rubâî gibi şiirler içeren 8000 beyitlik bir mecmuadır. 3. *Sirâcû's-şâlihîn*. Kitabın ilk bölümünde tasavvuf, ahlâk ve şeyh Yûnus Muhammed Süfî'nin menkıbeleri, ikinci bölümünde ölüm ve mahiyeti hakkında bilgiler yer alır. Eser Seyyid Sirâceddin tarafından neşredilmiştir (bk. bibl.). 4. *Dîvân-ı Bedrî*. 988'de (1580) yazılmış 7000 beyitte kaside, gazel, na't türünde Ehl-i beyt'in ve Nakşibendî şeyhlerinin menkıbelerini içerir. 5. *Ravzâtü'r-Rıdvân ve hadîkatü'l-ğilmân*. Cûybâr şeyhlerinden bilhassa Hâce Muhammed İslâm Buhârî, oğlu Hâce Saîdüddin Sa'd Cûybârî ve onların bölgedeki emirlerle ilişkilerinin anlatıldığı bir tezkiredir. Bir nüshası Taşkent Ebü'r-Reyhân el-Bîrûnî Enstitüsü Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 2094). 6. *Bahrü'l-evzân*. 989 (1581) yılında tamamlanan eser 330.000 beyti aşan ve her biri taklit olan yedi Farsça mesneviyi içerir. a) *Menba'û'l-eş'âr*. Nizâmî-i Gencevî'nin *Maḥzenü'l-esrâr*'ının taklididir. b) *Mâtem-i Serâ*. Ferîdüddin Attâr'ın *Manîku't-tayr*'ının taklididir. c) *Zühre ve Hûrsîd*. Senâî'nin *Hadîkatü'l-hakîka*'sının taklididir. d) *Şem'î-i Dilefrûz*. Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'inin taklididir. e) *Maḥla'û'l-fecr*. Câmî'nin *Şubḥatü'l-ibrâr*'ının taklididir. f) *Leylâ vü Mecnûn*. Hâtîfî'nin aynı adlı mesnevisinin taklididir. g) *Rusûlnâme*. Sa'dî'nin *Bostân*'ının taklididir. Bu son mesnevi 196.000 beyit olup *Şafînâme*, *İskendernâme*, *Muştafânâme* ve *Zafernâme* şeklinde dört bölüme (defter) ayrılır. 33.000 beyitten oluşan *Şafînâme* Hz. Âdem'den İsa'ya kadar olan peygamberlere dairdir. Zülkarneyn hikâyesinin anlatıldığı, Mâverâünnehir Emîri Ebü'l-Gâzî Abdullah Bahadır Şeybânî'ye ithaf edilen 7000 beyitlik *İskendernâme*'nin mukaddimesinde Hâce Muhammed İslâm Buhârî ve oğlu Hâce Saîdüddin Sa'd Cûybârî'nin biyografileri de yer almaktadır.

Eserin yazma nüshası Paris Bibliothèque Nationale'de kayıtlıdır (Blochet, III, 352-354). *Muştafânâme*'de Resûlullah'ın sîreti, Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinden Hüseyin'in şehâdetine ve Muâviye'nin hilâfetinden Şeybânîler'e kadar İslâm tarihi 140.000 beyitte anlatılmaktadır. 16.000 beyitten meydana gelen *Zafernâme*'de Ebü'l-Gâzî Abdullah Bahadır Şeybânî zamanındaki olaylar konu edilir. Bu mesnevinin yazma nüshası Tacikistan Duşanbe Yazma Nüshalar Enstitüsü'nde mevcuttur (*Fihrist-i Nüşa-i Haṭṭî-yi Fârsî*, I, 59).

BİBLİYOGRAFYA :

Bedrî-i Keşmîrî, *Sirâcû's-şâlihîn* (nşr. Seyyid Sirâceddin), İslâmâbâd 1376 hş./1997; E. Blochet, *Catalogue des manuscrits persans de la Bibliothèque Nationale*, Paris 1928, III, 352-354; Safâ, *Edebiyyât*, V, 713-717; a.mlf., "Badrî Kaşmîrî", *Elr.*, III, 383; *Fihrist-i Kütüb-i Haṭṭî-i Özbekistân*, Taşkent 1957, I, 67; Nefîsî, *Târîh-i Nazm u Nesr*, I, 444-445; Ahmed-i Münzevî, *Fihrist-i Nüşahâ-yi Haṭṭî Kitâbhâne-i Gencbaḥş*, İslâmâbâd 1402/1982, IV, 2122-2123; Seyyid Hüsameddin Râşidî, *Tezkire-i Şu'arâ-yi Keşmîr*, Karaçi 1983, I, 132-133; *Fihrist-i Nüşa-i Haṭṭî-yi Fârsî Enstîtû-i Âşâr-ı Haṭṭî-i Tacikistân* (haz. Seyyid Ali Mûcânî – Emîr Yezdân Ali Merdân), Tahrân 1376 hş., I, 59; Abdülganî Mirzayof, "Bedreddîn Keşmîrî ve İştibâhât der Ta'yîn-i Te'lîfât-ı Ū", *Vahîd*, sy. 132, Tahrân 1353 hş., s. 700-713; Ârif Nevşâhî, "Aḥvâl ve Âşâr-ı Bedreddîn Bedrî Keşmîrî" (trc. Necm er-Reşîd), *Nâme-i Pârisî*, sy. 8, Tahrân 1377 hş., s. 19-27; Paul E. Losensky, "Badrî Kashmirî", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2009, fas. 4, s. 97-99.

ÂRIF NEVŞÂHÎ

BEHÎ, Muhammed Kâmil

(محمد كامل البهي)

(1905-1982)

Mısırlı düşünür ve devlet adamı.

3 Ağustos 1905'te Mısır'ın Buhayre şehrine bağlı Şubrâhîh kazasının Esmâniye köyünde doğdu. İlk öğrenimini ve hıfzını tamamladıktan sonra 1917'de Desûk'ta başladığı orta öğrenimini Tanta'da sürdürdü; ancak İngiliz işgaline karşı başlatılan genel boykot ve protestolar yüzünden Tanta'daki el-Ma'hedü'd-dînî'de eğitim yapılamayınca İskenderiye'ye giderek Ma'hedü'l-İskenderiyye'ye devam etti. Ardından kaydolduğu Ezher'in edebiyat bölümünü 1931'de bitirdi ve Buhayre Müdiriyet Meclisi tarafından felsefe alanında çalışma yapmak üzere Almanya'ya gönderildi. Berlin'de sekiz aylık bir Almanca öğreniminden sonra 1932 Ekiminde Hamburg Üniversitesi'ne girdi. Burada Ernst Cassirer'den felsefe, William Stern'den psikoloji dersleri aldı. Felsefe bölümüne kayıt yaptırabilmek için ön şart olan

Latince'yi ve eski Yunanca'yı da öğrendi. H. Noack'ın danışmanlığında hazırladığı *Muḥammed 'Abduh: Eine Untersuchung seiner Erziehungsmethode zum Nationalbewusstsein und zur nationalen Erhebung in Ägypten* adlı doktora tezini 1936 Mayıs'da tamamlayıp felsefe ve psikoloji doktoru oldu. İngilizce'sini de geliştiren Behî zaman zaman Mısır'a seyahatlerde bulunsada çalışmaları Almanya'da sürdürdü; II. Dünya Savaşı'nın başlamasından önce 1939 Ağustosunda ülkesine döndü ve Ezher Üniversitesi Usûlüddin Fakültesi'nde felsefe profesörü olarak göreve başladı. 1950'de Arap Dili Fakültesi'nde felsefe bölümü başkanlığını üstlendi, ayrıca üniversitenin çeşitli birimlerinde yöneticilik yaptı. 1961'de Ezher'le ilgili yapılan yeni yasal düzenlemeden sonra bu üniversitenin rektörü oldu. Öte yandan 1936 yılından itibaren savunduğu, Ezher'de eğitimin sadece dinî ilimlerle sınırlı kalmaması gerektiğine dair görüşünü rektörlüğü döneminde uygulama fırsatı buldu; böylece üniversitede din dışı alanlarda da fakülteler açılmaya başlandı.

29 Eylül 1962'de Evkaf ve Ezher İşleri bakanlığına getirilen Behî, 25 Mart 1964 tarihine kadar sürdürdüğü bu görevi esnasında Külliyyetü'l-benât'ta Genel Kültür Şubesi adıyla kadınlara ait bir bölüm kurmak istediysede amacına ulaşamadı. Bakanlık sonrası ikinci defa Ezher'e rektör tayin edildi, ancak çok geçmeden istifa etti. Emekli oluncaya kadar Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde İslâm felsefesi dersleri verdi. Bakanlar Kurulu tarafından hizmet süresinin beş yıl daha uzatılması kararına rağmen Ağustos 1965'te emekliye ayrıldı ve hayatının geri kalan kısmını telif faaliyetlerine hasretti. 10 Eylül 1982'de Kahire'de vefat etti. Ölümünden sonra kendisine, Ezher'in kuruluşunun 1000. yılı kutlamaları çerçevesinde düzenlenen törenle ilimler ve Sanatlar Yüksek nişanı verilmiş, kütüphanesi ailesi tarafından Kahire'deki Nûr Camii'ne bağışlanmıştır. Muhammed Kâmil el-Behî ilmî çalışma, yöneticilik ve devlet adamlığıyla geçen hayatında ulusal ve uluslar arası birçok faaliyete katılmış, Sanat ve Edebiyat Yüksek Meclisi ve Ezher bünyesinde yer alan İslâm Araştırmaları Akademisi üyeliklerinde bulunmuş, 1950'de İskenderiye'de düzenlenen I. Arap Birliği Eğitim Kültür Konferansı'nda üye ve Kahire'deki İslâm Konferansı (Dünya İslâm İşbirliği) Teşkilâtı toplantısında danışman sıfatıyla bulunmuştur. 1955-1956'da Kanada'da McGill Üniversitesi'nde, 1961'de